

המדישים שנה ליצירת שי' עגנון

ע ל ט י מ ה א ה ת

מאת רב פרו

התם על קצורה, הרי ניסו להוכיח, והם גם מדמים כי הצליחו להוכיח, עד מה המודרניות בשי' עגנון היא לא ספחה מאחרת, אלא שרשה ועצמה של יצירתו, ההוכחה הזאת לא נצרכה לציונים גלויים ו' בדורים — החל בספר-המעשים, דרך הסול שלשום, עד עידו ועינם — ציוניה נמצאו לה בכל שאר-סיפוריו, ויהי נושאם כאשר יהיה ויהי לבושם כאשר יהיה, המחיצה, הקיימת כביכול, בין סיפורים אלה וסיפורים אלה, והמחלקתם הלוקה של שאינם מודרניים ומודרניים, היא להם כחלוקה של סוגים ולא של מהות. לאמור, התבחנה בין סיפורי דור ישן וסיפורי דור חדש אינה הבחנה שבמהות, יסודות הפועלים בראי שונים פועלים באחרונים, ושוני פועלתם מוכרע בכוח גורמים שבאמנות, ביחוד משנתחזר, כי לא שני דורות במסגרת העתים, אלא מעגל-דורות שלם הוא מצע-ההדוינות היצרית של המחבר וממילא נמצאת ההבחנה ההיא בטלה מאליה. הלכך ההכרה, שנתגברה והוסיפה, הטתה את ההערכה לצד התפיסה, כי מספרנו וסיפורנו נתגלה בהם לפנינו בן דור אחרון, חש וחי סבכיו עד עומקם, ומתירם על דרך גילומם שלו עצמו במעבה של מעגל-היסטוריה כו' לל. או נאמר: המודרניות היא נפש נפשו ומיצויה בא על דרך חסירת-שכבותיו, שכבות גידולו במעגל ההוא, כדרך חילוד משכבה לשכבה, ולשונו היונקת מתחומי השכבות האלה, היא לו לשון פשוטת, מוכרחת.

ג

העיקר: גם הנאמן לחלוקה שבין סיפורים שאינם-מודרניים ובין סיפורים שהם מודרניים, כביכול לא מחבר אחד אלא שני מחברים לפנינו, לא יוכל, ואפילו מבחינה סטטיסטית פשוטה, להסכים לחלוקה, ה' יוצאת-מלפני האניקדוטה הנזכרת: כאן מידת חלב, כאן טיפת מים. כל-שכן מי שאינו נאמן לחלוקה זו רואה אותה בדיח, לב בלבד משום שהוא רואה את המחבר ר' הוא אחד, אלא משום ששוני מוחלט בין הסיפורים אינו עשוי שיתגלה אלא לעין המפוזת על גבי השטחים בלבד. כישר ר' יודל בשלן ונכדו יצחק קופר, ושכר-שכנם ר'ד גינת ודומיהם אינם אלא ענפים שוני גלוי של שורש שות-מטות — היא אידת המספר וסתרוגת. קשה לומר כי האניקדוטה יש בה כן כדי לסיק, הארובה יש בה כדי להסקות, כללו של דבר: משל יש, שפרטם לנטל לא-לל.

נמצא, כי אותה יתרה קטנה של דבר ספר כשם שגלויה בא הסיטה בפלוגי מ' קר, שמדד לו מעט-גנות, כך סמויה מ'ד חוריה והתגרות ברוב מעריכיה, שסודו לו רוב-שכה, והללו יהו הייבים לקמאר על אמיתם, גם לאחד שהנחה לפניאם קתה אותה אבן-נגף קטנה, כדמות הריקלארציה המבודדת. הם יסלקו בפשיטות ויקיימו באינה "תורת" עובד האהה שפרט.

שלא להעלותה בשעה כזאת, לא כל שכן לעשותה טכור ומרכו שכן עצם ההעלאת יש בה אבק של התכבדות בקלונו של פי שנאח ונתבדת.

ב

אלם משנעשתה אומה הערת-הסתייגות טכור ומרכו, אין אנו מסורים לזקק לה. וענינה של ההערה כמין קסרוג כפול על המספר — ראשית, על מה שיש בו: לשון

שי' עגנון

ידאים; אחרית על מה שאין בו: מודרניות. התשובה על קסרוג ראשון היא, כי לשוני לשון-מורשת היא לו, כך כתבו אבותיו ואבות-אבותיו, וספריהם מונחים לפנינו, וקל לקיים בהם גיתי ספר ונחזי. התשובה על קסרוג אחרון היא, כי המודרניות מ' צויה בו גם היא, ומצויה בו על כרוא, וכאן באה אותה אניקדוטה נחמדה, מעשה בחלבן, שכאו בלבו דברי-המוסר של ה' צדיק, ונגז הומרה בעניני מידה והקפדה בעניני טיב-החלב, וסופו תלונת-לקוחותיו על חלבו שקילקל, וסוף-סופו עצת הצדיק לפנות את עולמ-השקר על דרך מהילת החלב בטיפת-מים אחת. עוקצה של האניקדוטה הוא, כי אותה טיפת-המים האחת היא היא המודרניות שכסיפוריה. וזיק: זה עוקצו של הממשל, שכן מה שנאמר אחר-מכן, על הכרחה תוחת החלב גם על החלב וגם על המים, אם אינו בא ל' המטרה המליצה, הוא בא להטארף האמנה הארמוניסטית.

הנה כל אהו משל ונמשלו צדיקים בדיקת. יפה אותה סניטה אלגנטית באותו מקסרוג ובקיסרואיו הנשכחים, אלא שסוד חוריה חבויה סניטה גדולה מסנה, היא סניטה ברובם של ספרשיו ופירושיהם. ביחוד בזר אחרון, אפ' להעמיד את פיר

שית-החולין הקטנה, שהשמיע שי' עגנון בסדר-התגיבה של מתן-פרסי' ראל, היתה כחטיבה של חמדה, שהנאת שומעיה ממנה ובה — ועזות לכך פרצי-הצחוק של קהל-המסובים, שגלי-הראיו הר ליכום על פני הישוב ומחוצה לו, וללא לחם פרצי-הצחוק של רבבות-מאזינים. אלם לאמר שנגנינו וצחקנו כנמשנו, הובה היא שנקיים בחינת שיחת-חולין של תלמיד-הכמים צריכה לימוד, ואם של תלמיד-הכמים כן, של אלופי-הכמים לא-בל-שכן, ודין שנוחה, כי כבר ראשית-הלימוד מחייבי תנו בכירורו של מדרש-פליאה, ודאי משע' שועי-ההומור הוא, אם המספר ביקש להסי פיק להם לדיניו חיווק לפסק-דינם, שאפ' שר להם שיתרצו אותו בחמישים שנות כתיבתו בלשון-הקודש. כמותו כמותו יוד' עים יפה-יפה, כי הדינים היו מתקשים בתירוצים שלא לפסוק כדרך שפסקו, ודיה כל תחנה ותחנה בדרך הארוכה של חמישים שנות יצירתו כדי זכות-הפרס המספר את הגתקומתנו, ביחוד שכלל-היצירה, על תתי גותיה, גיתן לנו זה מקרוב מתן-מישנת, היא מהוורת כתביו החודשה והמחודשת. עצם-העובדה, כי הכתבים האלה, שנחשבו לנו, במידת-אמנותם ודרכה, כתכלית-השלי' מות, נראו בעיני מחברים סעונים הנהה ושכלול, ללמדנו כי יש שלמות מפנים לשלימות, ולהראותנו כיצד היא נדרשת הלכה למעשה — עצם העובדה הזאת קו' בעת פרט לעצמתו ולא בלבד מבחינתה שלה, אלא גם מבחינה אחרת — באוירה. האוספת את מדינתנו מעברים, באוירה של מחויק-טובה-לעצמם ובעל-שישוי-בני-מעין, חשובה העדות הגדולה הזאת של תביעת הסולידריות הגמורה, שכשם שהיא מחייבת ספירה-של-מעלה, היא מחייבת ספירה-של' מטה. אבל דומה, כי שעשועי-ההומור הרג ממסגרתו עם גיבורו של חשבון ישן, שש' פרו לא היה בריא מתחילתו, והשנים הוסי' שו עליו דין פוסל ונפסל בשהייה.

אראו, בראשית גילוי של המספר, ש' מעה, בתוך שטעת ההתפעלות וההוקרה, עיר-שם ועיר שם הערת-הסתייגות בוד' חת, שנשתקעה בסמוך לאמירתה, ואילו לא נתגבל לימים פירוד-החזק העמום והייתה כלא חיתה, והנה בא המספר, על ספת של שתי-יובלו, ושולף אותה משיכחתה ועושה אותה, תוחת בלבו, מרכז-דבריו. אהה משתים אלה — או שאותה הערה נידחת שקולה בעיני כנגד היפוכה, והיא צרי' חשי של חכרי-התערכה, הכלולים בממד פרים, בקונטרסים, בספרים, בקיצור: ב' ספרות להקר-עגנון, — הרי שורת-חזקן מ' חת, שלא יסמרה באניקדוטה, והנה גם המטרה ביותר: או שאותה הערה נידחת נידונית לו, כדרך שהיא ראויה לחיות מ' חזית לו ולחולוה, כמין שגנה שיצאה מלפני בעליה, כמין קריוו שאינו מעלה חינו מדיד — הרי שורת-החמים נחמדה.